

До членовете на Научното жури

Р е ц е н з и я

от проф. д-р Венцислав Петров Стоянов

на труда *Publicum ius* с автор проф.д-р Малина Новкиришка-Стоянова
за получаване на научна степен „доктор на юридическите науки“,
професионално направление 3.6-Право, по процедура на ПУ „Паисий
Хилендарски“.

Уважаеми членове на Научното жури,

В процедурата за получаване на научната степен „доктор на
юридическите науки“ участва проф. д-р Малина Новкиришка-Стоянова с
научен труд *Publicum ius*, в размер на 719 страници в непубликуван вид.

Биографични бележки

Малина Новкиришка-Стоянова е родена във Враца. Средно образование завършва във **Френска езикова гимназия „Анри Барбюс“** в същия град. **Висше образование завършва в юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“**. Специализира римско право в Москва , а по-късно е редовен докторант в **Софийския университет по римско право**. **От 1996г. преподава римско право и антични правни системи в ПУ „Паисий Хилендарски“ – Пловдив, като в момента е професор в Катедра Теория и история на правото в Юридическия факултет**. Преподава същите научни дисциплини и в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“ и Нов български университет.

Общи бележки

Трудът е посветен на една малко изследвана у нас материя – Римското публично право. Голяма част от трудовете, посветени на правото в Древния Рим са в областта на частното право. Затова интересът към съчинението е значим, защото той е нещо ново в книжнината, посветена на класическата древност. Разбира се това не означава, че не са правени изследвания върху Римското публично право през изминалите години. Авторът също подчертава, стр.48, че интересът към римското публично право никога не е затихвал въпреки възгледите за по-голямата ценност и приемственост в областта на частното право и значително по-големия брой съчинения посветени на него. Въпреки тези нагласи темата е сериозна, дисертабилна и авторът е успял не само да анализира основните институти на древното публично право, но и да види неговата актуалност. Самото заглавие на труда и заглавията на предговора, главите и заключението са обозначени с латинските им наименования, но това не бива да се приема за недостатък на работата. Известно е, че латинските наименования на различни правни институти, напр. защитата на правото на собственост / ревандикация, негаторни искове/ и в наши дни се използват и не само в българското право.

Структура на труда

Дисертацията съдържа въведение, три глави и заключение. Общият обем, както казахме е 719 стр. в непубликуван вид като най-значителна е глава трета. В началото на труда е поставен малък предговор, който обяснява появата на съчинението.

Въведението, обозначено *De iure publico* е посветено на необходимостта, предмета, целите и задачите и методите на изследването. Необходимостта от нов цялостен анализ на римското публично право се свързва основно с неизследваните проблеми от правна гледна точка на обществения живот, административните структури и публичните дейности в римските провинции на територията на

съвременна България. Същевременно изясняването на римскоправната уредба като база за развитие на византийското право е необходимо и по повод на историко-правните изследвания на публичноправните институти и развитието на правото в Средновековна България . Накрая трябва да се посочи , че подобен труд води до създаване на теоретична основа и библиографска база данни във връзка с историко-сравнителни изследвания на съвременни публичноправни институти и на римскоправната традиция в европейското право. По отношение предмета на изследване се посочва, че римското право като цяло е т.нар. „историческо право“ т.е. то не е действаща правна система. Това до голяма степен е вярно, като се изключат онези разпоредби, създадени в древността, които се прилагат и днес-напр. Павловият иск. С оглед на това съждение като предмет се посочват употребата на термина и изграждането на понятието за публично право в рамките на понятието за единно право (ius) според римските юристи; общият преглед на източниците на правото и изворите със специално внимание към тези от тях, отнасящи се до публичноправните институти; основните институти на публичното право, анализирани в съпоставка с аналогични институти в исторически и съвременен план и при следване на систематиката, възприета от римските юристи. Целите на изследването се поставят основно с изясняването на римското понятие за право, както и да се очертае действителният обхват на понятието за публично право. Акцентът при методите на изследване се поставя върху правно-догматичния и сравнителноправния метод.

Глава първа е посветена на изследванията на римското публично право в исторически и сравнителноправен аспект. В исторически план анализът акцентира върху изследванията на римското публично право през Средновековието и след буржоазните революции, както и на съвременната правна книжнина. Важна част от тази глава е разделът, в който се дефинира понятието за публично право ,изградено от римските юристи. В центъра на изложението е определението, което дава Улпиан за публично право – публично право е това, което се отнася до статуса на римската държава, D.1.1.1.2. Това определение е изказано в противовес на

частното право, което е от полза за частните лица, защото едното е от публична, а другото от частна полза. Значително място е посветено на изясняването на терминологията, тъй като е ползван изобилен изворов материал и едни и също термини са употребени от римските юристи в различни значения. Определението, дадено от Улпиан се изследва с оглед на различните тълкувания, които могат да се направят на иначе кратката сентенция. Авторът поддържа становище, че самото определение на Улпиан не бива да се преекспонира, защото не е ясно какъв е бил замисълът на неговия автор. В тази глава е разгледана още системата на публичното право според Улпиан, Цицерон и Варон, както и според романистите.

Глава втора е посветена на юридическите източници и изворите на римското публично право. Като един от основните източници е посочен законът. Според Гай закон е това, което римският народ постановява и установява, G.1.3. Подобно определение, както посочва авторът се среща и в Институциите на Юстиниан, J.1.2.4. Като конкретно определение за закон се определя становището на Папиниан, според което „законът е общо за всички предписание, решение на опитните мъже за обуздаване на престъпленията, извършени умишлено или по непредпазливост, общ за всички граждани обет към държавата,“ D.1.3.1. Анализът на определението на Папиниан е точен, вниква се в смисъла на използваните термини и се прави съпоставка с други определения /понятия/ за закон. Направена е и щателна класификация на законите според различните критерии-предметно съдържание, процедура на приемане и др. Вторият източник на римското публично право са плебисцитите. Тук отново авторът се позовава на Гай при определяне понятието за плебисцит – „плебисцит е това, което плебеите повеляват и установяват“, G.1.3. Направен е задълбочен анализ на термина, като е разгледано и историческото развитие на плебисцита в Древния Рим и на тази основа се констатира извършеното по-късно сближаване на правните последици на законите и плебисцитите. Посочени са и конкретни плебисцити, които носят наименованието закон – напр. Lex Aquilia, D.9.2.1.1. Следващите източници на публичното право, според докторантът са Сенатконсултите.

Те се определят като „това, което сенатът повелява и установява и то придобива сила на закон по отношение на тези въпроси, които са поставени за уреждане“- G.1.4. Посочена е и двойствената същност на сенатконсултите – като първични регулатори и като интерпретация на закони. Изброени са и някои сенатконсулти с важно значение. Друг източник на публичното право са едиктите на магистратите. Те се определят като „писано право“ и право да издават едикт имат магистратите на римския народ – G.1.2.6. Следващият източник на публично право са императорските конституции. Те отново са определени от Улпиан като постановления на императора- „ По този начин това, което императорът е постановил.... Всичко това обикновено наричам конституции.“ . D.1.4.11. Като източник на публичното право се определят и становищата на юристите. Според Дигестите цивилно право е това , което произтича от становищата на юристите- D.1.1.7. В този раздел авторът разглежда развитието на тези източници, *ius publice respondendi*, в различните етапи от развитието на Рим и различната роля, която е имал този източник. Последният юридически източник на публичното право, който авторът анализира са международните договори. Извън юридическите извори на публичното право в Рим са посочени историческите извори, философски съчинения, литературни съчинения, епиграфски и археологически извори.

Глава трета, най-значителна по обем е посветена на сакралното право, жреческите колегии и духовенството и магистратите. Първият раздел се отнася да сакралното право. За самото сакрално право не се посочва определение, но се споменава, че в Дигестите юриспруденцията се обявява като „познание за божествените и човешките дела, наука за справедливото и несправедливото.“ D.1.1.10.2. Не малко страници се отделят на терминологичните бележки, както и на правната уредба на сакралните въпроси. Особено място в главата заема раздела за *раx deorum*- отношение между хората и боговете, което римските жреци са длъжни да поддържат и опазват. Смисълът на това отношение е поддържането на добри контакти с боговете , за да бъдат те на страната на хората. Авторът приема ,че в концепцията за *раx deorum* е въплътена

взаимната обвързаност между религия и политика като основа за стабилността на държавата във вътрешен и международен план. В раздела е разгледан и въпроса за религиозната толерантност през различните периоди на съществуването на Рим, както и толерантността в религиозното законодателство на император Константин. Частта завършва с разглеждане на църковното право в Рим. Вторият раздел е посветен на жреческите колегии и духовенството. Тук предмет на изследване са публичноправните функции на жреците и жреческите колегии; църквата и срещенослужителите; публичноправния и частноправен статус на религиозните организации в Рим. Отделено е място на отношенията на църквата с държавата, като се акцентира предимно на християнския период от развитие на римската държава. Тук обаче не можем да не отбележим, че църковното право бе обект на анализ в предходния първи раздел, а понятието за „църква“ се разглежда по-късно- във втория раздел. Третият раздел от главата е посветен на магистратите. Най-напред се изяснява понятието за магистрати в Рим. След това се анализират публичната власт и управлението на магистратите, фискалната администрация и съдебните длъжности, отговорността на магистратите, както и някои римскоправни институти и институции със съвременно значение.

Дисертацията завършва със заключение, в което се обобщават резултатите от изследването.

По важни приноси на дисертационния труд

Основният принос на съчинението е в опита да се направи цялостен анализ на определението на Улпиан , включено в Дигестите, с което се очертава предметът на регулиране и правното значение на публичното право и се представя неговата система в съответствие с господстващото мнение на класическите и юстинианови юристи. Доказва се неговият универсален характер и високата степен на адаптивност както в условията на езическата държава , така и след приемането на християнството като държавна религия.

Съществен принос е и представянето на публичноправната материя в пълно съответствие със систематиката, дадена от Улпиан и запазена в Дигестите, според която публичното право се отнася да сакралното право, статуса на жреците и на магистратите. През тази призма са разгледани основните публичноправни отношения, като се доказва, че така може да се интерпретира цялостно материята, която според съвременната доктрина е разделена в различно клонове на публичното право- конституционно, административно, финансово и др.

От важно значение за правната наука е съпоставянето на публичното и частното право на различни нива-предмет, принципи, начини и средства на регулиране, съответно и теоретичния подход на римските юристи към биномията *publicum-privatum*. В тази връзка са направени етимологични анализи на основните термини, разгледана е теорията на правния интерес, като критерий за разграничаването на публичното и частното право и е изразено предположение за интерполиране на Улпиановия текст в Дигестите, при което допълнението следва да се интерпретира с оглед на общите /публичните/ и типично частните интереси, защитавани от правото в неговата цялост.

В съчинението е представена автентичната позиция както на римските юристи, така и на други автори относно мястото на правото в системата на обществените регулатори. Съществен принос е определянето на мястото на сакралното право на единия полюс и на определените според съвременните критерии отрасли на светското право на другия полюс, както и опосредяващата роля на жреците между божествените и създадените от хората предписания за утвърждаване на моралните ценности и съблюдаването на *in iure deorum*.

Като принос може да се посочи и изложението относно източниците на правото, без които концепцията на римските юристи за приоритета на правното действие пред констатирането на субективното право не може да съществува. Акцентът е поставен както на нормотворческата компетентност на отделните органи, така и на процедурите по приемане на актовете им, придаване на задължителна сила след „съгласуване“ с боговете и измененията на в действащите системи на правото в епохата на Империята.

Освен посочените, в съчинението могат да се открият и други приноси, което е аргумент за цялостната научна стойност на представената дисертация. Към съчинението могат да направят и критични бележки, една от тях бе посочена в хода на изложението, но те не намаляват заявената вече висока научна стойност.

Заклучение

Дисертационният труд *Publicum ius* напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и на Правилника за неговото прилагане за получаване на научната степен „доктор на юридическите науки“. Ето защо убедено предлагам на Научното жури да присъди на проф. д-р Малина Новкиришка-Стоянова научната степен „доктор на юридическите науки“.

С уважение:

проф. Венцислав Стоянов

